

Politika és vallás az iszlám világban

Keresztény–muzulmán párbeszéd?

Napjainkban az iszlám terjeszkedése, a terrorcselekmények, különösen is az iszlám állam embertelenségei a politika képviselőinek és a vallási vezetőknek figyelmét is egyre fokozottabban felkeltik. Újabban pedig sorra gyilkolják a keresztényeket (például diákokat Kenyában), csak azért, mert kereszténynek vallják magukat.

Vajon e monoteista valláshoz hozzá tartozik-e az erőszakos hódítás, vagy ez a szeretet vallása, ahogyan egyes muzulmán misztikusok (szúfik) hirdetik? Melyik az iszlám igazi arca?

Lehetséges-e egyáltalán *keresztény–muzulmán párbeszéd*? *A Vallásközi Párbeszéd Pápai Tanácsa 2015. április 22-i nyilatkozata* erre igennel válaszol: „Igen, jobban, mint valaha!”¹

Az indokok között szerepel az az érv, hogy a muzulmánok nagy többsége nem ismeri fel magát az elkövetett barbár cselekedetekben. Sajnos manapság a *vallás* szót gyakran azonosítják az *erőszakkal*, pedig a vallások arra kaptak meghívást, hogy a béke, s ne az erőszak hírnökei legyenek. A vallás nevében gyilkolni nem csak Istent sérti, hanem az emberiség veresége is. XVI. Benedek pápa 2006-ban a diplomáciai testületekhez intézett beszédében a civilizációk közötti összeütközés és a szervezett terrorizmus veszélyeiről beszélt. „Semmilyen körülmény nem szentesíti az ilyen bűntetteket, amelyek becstelenné teszik elkövetőit és, amelyek még jobban elítélendők, ha a vallás nevében teszik, lealacsonyítva Isten tiszta igazságát a saját vakság és az erkölcsi perverzió szintjére.”

„Sajnálatos módon az utóbbi napokban a közösségi és vallási szintű vita radikalizálódásának vagyunk tanúi, amelynek súlyos következményei növekedhetnek, mint például a gyűlölet, az erőszak, a terrorizmus, valamint a muzulmánok, illetve vallásuk erősödő és közhelyes megbélyegzése. Ebben a helyzetben arra kaptunk meghívást, hogy megerősítsük a testvériséget és a párbeszédet. A hívek a béke hatalmas erejét képviselik, ha hiszünk abban, hogy az embert Isten teremtette és, hogy az emberiség egyetlen család, és még inkább, ha hiszünk keresztényként, hogy Isten a szeretet. A párbeszéd folytatása akkor is, ha látjuk az üldözéseket, a remény jelévé válhat. A hívők nem akarják a személyről, a történelemtől alkotott képüket ráerőltetni másokra, hanem a különbözőségek tiszteletét, a gondolkodás és a vallás szabadságát, a személy emberi méltóságát, az igazság szeretetét kínálják fel javaslatként.”

¹http://hu.radiovaticana.va/news/2015/04/23/lehets%C3%A9ges_a_p%C3%A1rbesz%C3%A9d_a_muzulm%C3%A1nokkal_/1138999

Ez a keresztény (katolikus) álláspont. De az iszlám *nemcsak a muzulmán vallást* jelenti. Az *iszlám* túlmutat a dogmák és vallásgyakorlatok összességén, civilizációnak is tekinthető: híveit Mauritániától Indonéziáig közös kultúra, közös hagyomány és az egyazon – vallást, erkölcsöt, jogot és mindennapi életet szabályozó – jogrendnek (*saría*) való engedelmesség köti össze. Mindehhez egészen a modern időkig a vallási és tudományos életben az arab nyelv általános használata társult.²

Az iszlám és a pluralista demokrácia

A francia jezsuiták *Études* című folyóiratának 2015. áprilisi száma³ alapos tanulmányt közölt e kérdésről. Az iszlám-szakértő *Philippe d'Iribarne* megmutatja, hogy a *pluralista demokrácia* – nehezen ugyan – kezd gyökeret verni a muzulmán országokban. A szerző szerint az iszlám központi jelentőséget tulajdonít a közösség *egyetértésének*: ez az *igazság biztos forrása*, és nehezen fogadja el a kritikus vizsgálatot. Miután felvázolta az iszlám országokban nehezen kibontakozó pluralista demokráciát, az iszlámot mint *monoteista vallást* hasonlítja a másik két monoteista valláshoz, a zsidósághoz és a kereszténységhez.

Tény az, hogy nincs konvergencia a változatos világvallások között, nincs még a három monoteista vallás között sem. A keresztény világ nagyon különbözik az iszlám világtól. „Kétségkívül az emberi állapothoz tartozik, hogy a biztonságérzést keressük, és elvetjük a fenyegetéseket. A keresztény világ sem tudta elkerülni a kísértést a történelem bizonyos szakaszaiban – például az inkvizíció korában vagy a Syllabus (IX. Pius) idején, amikor a győzni kezdő modernitás ostromolta –: a bizonyosságok bátyja mögé szigetelte el magát. De a homály érzése ebben a világban, a jó út megkülönböztetésének nehézsége, a kételkedés helyének elismerése az emberi létezésben, amelyek részét képezik az alapvető tájékozódásnak, hullámhegyek és hullámvölgyek váltakozásával, nem hagyták el a kereszténységet.”⁴ A kinyilatkoztatást, a jézusi üzenetet értelmezni kell, mivel az Evangélium nem ad kész recepteket, az aktualizálás tapogatózással történik. A négy evangéliumot nem „felülről” diktálták, mint a Koránt. Szent Ágoston és Szent Tamás vagy később Pascal tanúsítják az emberi tudás viszonylagosságát, az Isten-kereső ember nyugtalanságát. És itt a cikkíró Ferenc pápát idézi, aki 2013-ban, az olasz jezsuita folyóirat főszerkesztőjének adott híres interjújában Szent Ignácra hivatkozva mondta, aki ezt ajánlja a jezsuitáknak: „Keressék mindenben Istent...” „Ha valaki azt mondja, hogy megtaláltam Istent teljes bizonyossággal, és nincs már semmi marginális kétkedése, az illetőnél valami nincs rendjén. (...) Ha valakinek minden kérdésre megvan a kész válasza, ez bizonyíték arra, hogy Isten nincs vele,

² Vö. <http://hu.wikipedia.org/wiki/Iszl%C3%A1m>

³ Philippe d'Iribarne, Islam et démocratie, *Études*, Avril 2015, 43–54.

⁴ I. m., 50.

hogy az illető hamis próféta, aki a vallást saját érdekében használja fel. Isten népe olyan nagy vezetői, mint Mózes, mindig helyet hagytak a kételynek.”

Végül a cikkíró – különösen a Nyugaton élő muzulmánokra gondolva – az iszlám *misztikus* hagyományában (a szúfizmusban) véli megtalálni a kiutat. A világ különböző muzulmán országaiban nagyon különbözően alakul a pluralista demokrácia helyzete. Indonéziában például nem feledték el teljesen az iszlám előtti hinduista pluralizmust, és itt, iszlám földön kivételes vallásszabadság uralkodik. Iránban – amely nem szakított teljesen az ősi perzsa zoroaszteri misztikával – az iszlám forradalom sokakban erős ellenállást váltott ki az új politikai iránnyal szemben, amely szét akarja választani a politikát a vallástól. Ma még nehéz elképzelni, hogy Szaúd-Arábia, Szudán vagy Afganisztán megtér az emberi jogok elismeréséhez és gyakorlásához – következett az *Études* cikkírója.

Az izraeli–palesztin konfliktus

Az *Études* fent említett számában egy másik cikk az *izraeli–palesztin konfliktussal* foglalkozik.⁵ Vallási szempontból elemzi Izrael és palesztin (arab) szomszédja fél évszázad óta tartó viszályát, amelyet összeütközések, merényletek és megtorlások, mindenféle katonai akciók és háborúk jellemeznek; egyik fél sem nyugszik bele az 1967-ben, a hatnapos háború alatti területfoglalásokba.⁶ A szerző szerint a konfliktus egyre inkább vallási színezetet ölt. Ez súlyosbítja a helyzetet, ugyanakkor talán a megoldás útja lehet. A zsidó és a muzulmán vallás egyaránt hagyományos nyitottságot mutat „a nemzetek bölcsessége” felé. Tehát éppen vallási címen lehet fokozatosan – „kis lépésekkel” – működésbe léptetni a nemzetközi jogot.

Az Izrael állam által elfoglalt palesztin terület fokozatos csökkenésének állomásai: 1) a katonai erőviszonyokban az arány szigorú megtartása (gondoljunk a Gáza elleni újabb megtorlásokra); 2) Izraelnek az elfoglalt területeket bérelt földnek kellene tekintenie, amely az ottani zsidó telepések vízellátására szolgál, de tekintettel kell lenni a palesztinok érdekeire is; 3) összefogásra lenne szükség mindkét fél érdekeinek biztosítására, amint ez a háború után az európai közösség megszületésekor történt.

És a kis lépéseket *vallási* motiváció mozgathatná: a cikkírók az ószövetségi Bölcsességre és a Koránra hivatkoznak.

Szerintem ez az „exegézis” *esetleg elgondolkoztat* néhány „írástudót”, de aligha győzi meg a politikusokat, ráadásul még kérdés az elmélet gyakorlati megvalósítása.

⁵ D. Meyer–B. Philippe, „Une lecture religieuse du conflit israélo-palestinien”, *Études*, Avril 2015, 7–17.

⁶ „Az 1967-es hatnapos háború során Izrael kiűzte területéről az egyiptomi és jordán megszálló csapatokat és elfoglalta a területet. Az 1993-as oslói megállapodás óta a gázai övezet és Ciszjordánia egyes területei felett a Palesztin Nemzeti Hatóságé az ellenőrzés.”
<http://hu.wikipedia.org/wiki/Palesztina>

A Szentszék álláspontja a palesztin kérdéstről

A „Közel-Kelet, beleértve a palesztin kérdést” témáról tartott vitát New Yorkban az ENSZ Biztonsági Tanácsa, amelyen felszólt a szentszéki képviselő. Bernardito Auza érsek a Szentszék aggodalmának adott hangot az izraeli–palesztin tárgyalások előrehaladásának teljes hiánya miatt. Izraelnek jogos aggodalma saját biztonságának megteremtése, de az nem a szomszédaitól való elszigetelődés által valósulhat meg, hanem azáltal, hogy a palesztinokkal tárgyalásos úton megteremti a békét a két állam létrehozásával. Ezt támogatja a Szentszék és általánosságban a nemzetközi közösség is. A Szentszék komoly és konkrét tárgyalásokra hívja a feleket a békefolyamat felélénkítése érdekében.

A Szentszék ismételten elítéli az etnikai, vallási, faji és más alapon elkövetett támadásokat és visszaéléseket. Emlékeztet továbbá a márciusban Genfben, az ENSZ Emberi Jogi Tanácsa előtt 65 ország által aláírt nyilatkozatra, amellyel támogatták a keresztények és más közösségek emberi jogait a Közel-Keleten. Soha nem lehet alternatíva az, hogy néma cinkosként nézzük az embertársaink ellen elkövetett borzalmakat – figyelmeztetett a szentszéki ENSZ-képviselő.

A közel-keleti keresztények drámai helyzete

Béchara Rai pátriárka felszólalása

(Párizsban, az UNESCO székházában 2015. április 25-én)⁸

A libanoni pátriárka az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetének székházában a keresztények közel-keleti jelenlétéről beszélt, valamint szerepükről a béke kultúrájának előmozdításában. Történelmi visszatekintésében föllevenítette a keresztények kétezer éves jelenlétét a térségben, és aláhúzta, miképpen segítették elő a kultúrát és a békét, amelynek fenntartásában kulcsszerepet játszanak.

A pátriárka szerint az izraeli–palesztin konfliktus megoldása lenne a keresztény jelenlét megőrzésének záloga. Ez a kihívás viszont szinte leküzdhetetlennek látszik. A maronita főpásztor arra is rámutatott, hogy történelmi távlatban nézve az arab-muzulmán kultúra hanyatlása egybeesett a keresztény társadalom megfojtásával. Emellett pedig a keresztények kivándorlása gyengíteni fogja a mérsékelt muzulmánok szerepét is, akik eddig a Közel-Keleten többséget alkottak.

Az UNESCO székházából a következő felhívást tette közzé a libanoni pátriárka: „Azért jöttem ide, hogy elhozzam mindazok hangját, akiktől elvették a szót. Azért jöttem el ide, hogy elmondjam, mennyire aggódik az a több millió menekült,

⁷http://hu.radiovaticana.va/news/2015/04/22/szentsz%C3%A9ki_ensz_felsz%C3%B3lal%C3%A1s_az_izraeli-palesztin_k%C3%A9rd%C3%A9sr%C5%91/1138732

⁸http://hu.radiovaticana.va/news/2015/04/28/unesco_rai_patriarka_segelykialtasa_a_keresztenyekert/1140185

kitelepített, idősek, gyermekek, férfiak és nők, akik elvesztették hangjukat, akiktől elrabolták saját országukat és saját javaikat, elpusztítva előlük a jövőt. Azért jöttem, hogy tanúskodjam arról a mérhetetlen és kimondhatatlan fájdalomról, amelyet azok éreznek, akiket hitük miatt üldöznek, akiket az irgalom Istenének a nevében sértettek meg, akit a kegyetlen gyilkosok a szájukra vesznek. Azért jöttem, hogy nagy hangon kiáltsak azok ügyéért, akik az éjszaka végét várják, és reménykednek abban, hogy a nemzetközi közösség megmenti őket – bár az késlekedik közbelépni és megállítani a hitetlen és határtalan gyilkosok halálosztását. A minket körülvevő éjszaka közepéből, a legsötétebb mélységből szól szívhez szóló felhívásom mindazokhoz, akik várják a hajnal beköszöntét Keleten és Nyugaton, Európában és az arab világban, legyenek keresztények vagy iszlámhívők: segítsenek nekünk, hogy reményt és vigaszt nyújtsunk a legelhagyatottabb, védtelen, elzavart, üldözött népeknek keserű vágyukban, hogy ne kelljen beletörődniük az ellenségeskedésbe.”

Szabó Ferenc SJ jegyzete, 2015. április 29.